

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

a) TANIMLAMA (TARİF ETME): Bir kavrama ait belirleyici özelliklerin anlatılmasıyla oluşan yöntem *tanımlama* denir. Tanımlamada "nedir?" sorusunun cevabı bulunur ve tanım cümleleri genellikle "-dır, -dir; -tır, -tir" ekleriyle veya "denir" ile biter.

Örnek 1: Annenin çocuğunu uyutmak için belli bir ezgiyle söylediği halk edebiyatı ürününe ninni denir. Anne çocuğuna ilişkin isteklerini, iyi dileklerini, kendi sevincini, üzüntülerini bu nazım şekli ile anlatır.

Örnek 2: "İnsanın bazen mırıltısı, bazen çığlığıdır öykü. Ölüme karşı başkaldırıdır. Kör geceye tutulan şavktır. Çölde bulunan vahadır. Bir anlığına bile olsa, bağımsızlıktır. Ölümlü, çaresiz hayatlarımızda, bir kavalcının nefesindeki ezgi, bir ekmeğin koca hamur teknesine saldırdığı güzel mayadır..."

b) ÖRNEKLEME: Anlatılan konuyla ilgili değişik örneklerin verilmesiyle oluşan yöntem *örnekleme* denir. Amaç konunun, okuyucunun zihninde daha da belirginleşmesini sağlamaktır.

Örnek 1: Edebiyatımızda romancılar yaşadıkları dönemin ya da önceki dönemlerin izlerini eserlerine yansıtmışlardır. Bundan dolayıdır ki; edebiyatımızda Milli Mücadele yıllarını konu edinen birçok yapıt vardır. Yakup Kadri'nin Yaban'ı; Tarık Buğra'nın Küçük Ağa'sı ve Halide Edip'in birçok romanı bu muhteşem olayı işlemiştir.

Örnek 2: "Toplumda insanlar arası güvensizlik, iletişimsizlik ve bencillik artarak devam ediyor. İnsanlar arasındaki uçurum her gün artıyor. Bu tablo karşısında derin bir ümitsizliğe düştüğümüzde bazen öyle insani olaylarla karşılaşırız ki birden bire yüreğimizdeki kireçler çözülüyor; umutsuzluklar çiçek açan umutlara dönüşüyor. Bir sanatçımız için düzenlenen konser de bunlardan biri. Amansız bir hastalığa yakalanan bu müzisyeni iyileştirmek, onun tedavi masraflarını karşılamak için bütün müzisyen arkadaşları seferber olmuşlar."

c) KARŞILAŞTIRMA (MUKAYESE ETME): Birden fazla düşünce, olay, kavram ya da durumun birbiriyle kıyaslanmasıyla oluşan yöntem *karşılaştırma* denir.

Örnek 1: Kış mevsiminden hiç hoşlanmam. Soğuğuyla, ulaşımıyla, yiyecek ve giyecekleriyle insana bir sürü sıkıntılar verir. Oysa yaz mevsimi öyle mi? Bir kere üşüme diye bir sorunuz, donma diye bir korkunuz olmaz. Bunun için de kat kat giyeceklere gereksinmeniz yoktur. Yiyeceklerimizin büyük bir bölümü de yaz mevsiminin ürünleridir.

Örnek 2: "İnternet medyanın bir parçasıdır ancak çok seçeneğe sahip olması açısından medyadan daha üstündür. İnternette geri beslenme açısından müthiş bir olanak mevcut. Çok seçenek olduğu için insanları geleneksel medya gibi bir kulvarda tutamazsın. Bir gazeteyi al demekle, bir siteyi izle demek arasında çok büyük fark vardır. İnsan medyaya kıyasla internette sürekli yeni şeyler keşfediyor."

d) TANIK GÖSTERME (ALINTILAMA): Yazarın, düşüncelerini inandırıcı kılabilmek için ele aldığı konuda yetkili ve ünlü bir kimsenin sözlerinden alıntı yapmasıyla oluşan yöntem *tanık gösterme* denir. Kişinin sadece adı yetmez. Sözün aktarılmadığı yerde tanık gösterme söz konusu olmaz.

Örnek 1: Okuma tutkuların en asilidir. Ekmek bedeni nasıl beslerse, o da ruhu besler. Büyük yazarlar ömürlerinin çoğunu okumakla geçirirler. Montesquie: "Çeyrek saatlik bir okumanın gideremediği bir kederim olmamıştır."

Örnek 2: "Türk şiirinde deha şairler çıktı. Fakat şiiri değerli kılan sadece daha şairler değildir. Küçük şairler de şiire katkıda bulunur. Eliot: 'Bir büyük şair vardır, bunlar edebiyatta devrim yaparlar. Bir de küçük şairler vardır ki onlar da bireysel ruh durumlarını dışarıya vurarak çok güzel şiirler yazarak edebiyat dünyasını zenginleştirirler.' Sözleri ile bunu desteklemektedir."

e) SAYISAL VERİLERDEN YARARLANMA: Nesnelerin ya da olayların niceliğini belirterek düşünceyi kesinleştirme tekniğidir. Bu amaçla matematiksel verilerden yararlanılarak düşüncenin doğru ve etkili anlatımı sağlanmış olur.

Örnek: "Bazı hastalıklar ileri yaşlarda daha sık görülür veya yaşlanmayla özellik kazanır. İhtiyarlığın yaşla ilgisi olmakla beraber, genel olarak her organın ayrı bir gelişme, olgunlaşma, gerileme ve çöküntü yaşa olduğu kabul edilir. Örneğin, on iki, on beş yaşına kadar kulak, saniyede on beş-yirmi bin titreşimli sesleri kolayca ayırt edebildiği halde, bu sayı orta yaşlarda on binin altına, altmış yaşından sonra beş binden aşağı düşer. Gözlerdeki uyum kudreti de on beş yaşından sonra düşme gösterir."

f) BENZETME: Bir kavramı ya da varlığı başka kavram ya da varlığa ait özelliklerle anlatmadır.

Örnek: Deneme yazarı bir söz işçisidir. Onun bir kuyumcuya benzetim ben kuyumcu nasıl değerli madeni bin bir özenle işleyerek çok değerli eserler oluşturursa, deneme yazarı da sözcükleri büyük bir dikkatle ve özenle bir araya getirerek eserini oluşturur.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI ÇALIŞMA

ÖRNEK1: Memduh Şevket Esendal öykülerini sade ve temiz bir Türkçeyle yazmış, öykücülükte Çehov tarzını benimsemiştir. Onun öykülerini okuyanlar eserin içinde kendilerini, çevrelerini ve hayatta karşılaştıkları kişileri bulur gibi olurlar. Esendal, günlük hayatı iyimser bir hava içinde verir. Öykülerindeki olaylar son derece basittir. (.....kullanılmıştır.)

ÖRNEK2: Ağır adamlarla kahveye girdi Hasan. Olanları düşündü bir süre. Otursam mı oturmasam mı diye bir tereddüt geçirdi. Sonra oturdu bir köşeye isteksiz. Babadan kalma tütün tabakasını çıkardı, kalınca bir sigara sardı. Öyle dalmıştı ki masasına konan çay bardağının sesi bile dikkatini çekmemişti. (.....kullanılmıştır.)

ÖRNEK3: Eski bir taş köprü geçildikten sonra fakir mahallelere giriliyor ve sefalet, bütün dehşeti ve çirkinliğiyle başlıyordu. Ortalarından akan çirkin sularında yarı çıplak çocuklarla çamurdan köpekler, eğri büğrü sokaklar... Tezekten, çamurdan yapılmış yarı yarıya toprağa gömülmüş penceresiz kulübeler. (.....kullanılmıştır.)

ÖRNEK4: Edebiyat metninin dili günlük iletişim dilinden bütün bütüne ayrılmış gibi görüle gelmiştir bizde. İstiareli, aktarmalı, doğallıktan uzak bir dil olarak düşünülmüştür hep. Edebiyat sözcüğü; süslü püslü, özentili, abartmalı ve boş sözler yığını gibi bir anlam kazanmıştır bu yüzden. Bunu da, edebiyat dilini günlük dilden apayrı gören bir anlayışa bağlayabiliriz. Oysa edebiyat dili günlük dilden tümüyle kopuk bir dil değildir. Gündelik dilin güzel, duygusal bir doku içinde yeniden düzenlenişidir bir bakıma. (.....kullanılmıştır.)

ÖRNEK5: Halk, senin benim, bütün teklerin buluştuğu, damlaların gök, elin ayağın beden, akılla duygunun kafa olduğu değişik renk, ses ve kokuların kaynaştığı, birliğe vardığı yerdir. (.....kullanılmıştır.)

ÖRNEK6: Genç Kalemler hareketi, edebiyatımıza özellikle dil konusunda yepyeni bir anlayışı getirmiştir. Türkçe kendi benliğine yavaş yavaş dönmeye başlamış; halk, aydınların yazdıklarını anlar duruma gelmiştir. 1911'li yıllarda yazan Ömer Seyfettin'i, Ziya Gökalp'i açıp okuyun, severek, anlayarak okursunuz yazdıklarını. Sözcükler, tamlamalar hep anlayacağınız biçimdedir. (.....kullanılmıştır.)

ÖRNEK7: Arı, on binlerce yıldır aynı işi en kusursuz biçimde yapar: Düzgün, geometrik ölçülerle peteğini örer ve topladığı bin bir çiçek tozundan, bir kimya laboratuvarının imbiklerinden daha üstün biçimde balını süzer. Oysa insanoğlu uğraştığı on binlerce işi binlerce yıldır giderek geliştirmekte ve hâlâ en kusursuza ulaşmaya çalışmaktadır, işte insan budur. (.....kullanılmıştır.)

ÖRNEK8: Mutluluk, aslında herkesin çok yakınında. İsteyen herkes, her an mutlu olabilir. Fizolof Sokrates: "Bir kitap, bir çiçek, bir kuş...ne büyük saadet!" derken bunu anlatmıyor mu? (.....kullanılmıştır.)

ÖRNEK9: Adapazarı Şeker Fabrikası 1953'te işletmeye açıldı. Kuruluşta günde 1800 ton olan pancar işleme kapasitesi 1980'de 6000 tona çıkarıldı. Bu büyük bir gelişme. (.....kullanılmıştır.)

ÖRNEK10: Dogmatizm; bir düşünce, bir bilgi kanseridir. Yaşayan, gelişen bir organizmanın en işlek yerinde birden bir katılaşma, bir kabuklaşma... 'Varsın olsun' denir; aldırış edilmez. Ak beden üzerindeki bir ben gibi hoş da gidebilir. Derken kara ben, başlar koca gövdeye ölüm ağlarını germeye. Uyum içinde işleyen organların dengesini bozmaya. (.....kullanılmıştır.)

Soru1. Yüzlerce şiir tanımı vardır. Belki binlerce daha yapılacak. Bu, şiirin güzelliğini, estetiğini,enginliğini gösterir; şiir, öyle bir çırpıda kalıba dökülecek bir kavram değildir. Nitekim Ahmet Haşim: "Şiiri tarif etmek, bülbülü üç dirhem eti için öldürmektir." der. Ne kadar şiir, şair; o kadar tanım...

Bu paragrafın anlatımında hangi anlatım tekniği ağır basmaktadır?

- A) Açıklama B) Tanık gösterme
C) Örneklendirme D) Karşılaştırma

Soru2. İnsanlığın adım adım ilerlemesini sağlayan şey, kuşkusuz, kişisel kazançların ürün ve buluşların kuşaktan kuşağa aktarılmasıdır. Hayvanlar dünyasında buna benzer bir olay yoktur; eğitim görmüş bir köpek, başka bir köpeği eğitemez.

Bu paragrafın anlatımında hangisi daha ağır basmaktadır?

- A) Kanıtlama B) Örneklendirme
C) Benzetme D) Karşılaştırma

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI ÇALIŞMA

ÖRNEK1: Memduh Şevket Esendal öykülerini sade ve temiz bir Türkçeye yazmış, öykücülükte Çehov tarzını benimsemiştir. Onun öykülerini okuyanlar eserin içinde kendilerini, çevrelerini ve hayatta karşılaştıkları kişileri bulur gibi olurlar. Esendal, günlük hayatı iyimser bir hava içinde verir. Öykülerindeki olaylar son derece basittir. (AÇIKLAYICI ANLATIM kullanılmıştır.)

ÖRNEK2: Ağır adamlarla kahveye girdi Hasan. Olanları düşündü bir süre. Otursam mı oturmasam mı diye bir tereddüt geçirdi. Sonra oturdu bir köşeye isteksiz. Babadan kalma tütün tabakasını çıkardı, kalınca bir sigara sardı. Öyle dalmıştı ki masasına konan çay bardağının sesi bile dikkatini çekmemişti. (ÖYKÜLEYİCİ ANLATIM kullanılmıştır.)

ÖRNEK3: Eski bir taş köprü geçildikten sonra fakir mahallelere giriliyor ve sefalet, bütün dehşeti ve çirkinliğiyle başlıyordu. Ortalarından akan çirkin sularında yarı çıplak çocuklarla çamurdan köpekler, eğri büğrü sokaklar... Tezekten, çamurdan yapılmış yarı yarıya toprağa gömülmüş penceresiz kulübeler. (BETİMLEYİCİ ANLATIM kullanılmıştır.)

ÖRNEK4: Edebiyat metninin dili günlük iletişim dilinden bütün bütüne ayrılmış gibi görüle gelmiştir bizde. İstiareli, aktarmalı, doğallıktan uzak bir dil olarak düşünülmüştür hep. Edebiyat sözcüğü; süslü püslü, özentili, abartmalı ve boş sözler yığını gibi bir anlam kazanmıştır bu yüzden. Bunu da, edebiyat dilini günlük dilden apayrı gören bir anlayışa bağlayabiliriz. Oysa edebiyat dili günlük dilden tümüyle kopuk bir dil değildir. Gündelik dilin güzel, duygusal bir doku içinde yeniden düzenlenişidir bir bakıma. (TARTIŞMACI ANLATIM kullanılmıştır.)

ÖRNEK5: Halk, senin benim, bütün teklerin buluştuğu, damlaların gök, elin ayağın beden, akılla duygunun kafa olduğu değişik renk, ses ve kokuların kaynaştığı, birliğe vardığı yerdir. (TANIMLAMA kullanılmıştır.)

ÖRNEK6: Genç Kalemler hareketi, edebiyatımıza özellikle dil konusunda yepyeni bir anlayışı getirmiştir. Türkçe kendi benliğine yavaş yavaş dönmeye başlamış; halk, aydınların yazdıklarını anlar duruma gelmiştir. 1911'li yıllarda yazan Ömer Seyfettin'i, Ziya Gökalp'i açıp okuyun, severek, anlayarak okursunuz yazdıklarını. Sözcükler, tamlamalar hep anlayacağınız biçimdedir. (ÖRNEKLEME kullanılmıştır.)

ÖRNEK7: Arı, on binlerce yıldır aynı işi en kusursuz biçimde yapar: Düzgün, geometrik ölçülerle peteğini örer ve topladığı bin bir çiçek tozundan, bir kimya laboratuvarının imbiclerinden daha üstün biçimde balını süzer. Oysa insanoğlu uğraştığı on binlerce işi binlerce yıldır giderek geliştirmekte ve hâlâ en kusursuza ulaşmaya çalışmaktadır, işte insan budur. (KARŞILAŞTIRMA kullanılmıştır.)

ÖRNEK8: Mutluluk, aslında herkesin çok yakınında. İsteyen herkes, her an mutlu olabilir. Fizolof Sokrates: "Bir kitap, bir çiçek, bir kuş...ne büyük saadet!" derken bunu anlatmıyor mu? (TANIK GÖSTERME kullanılmıştır.)

ÖRNEK9: Adapazarı Şeker Fabrikası 1953'te işletmeye açıldı. Kuruluşta günde 1800 ton olan pancar işleme kapasitesi 1980'de 6000 tona çıkarıldı. Bu büyük bir gelişme. (SAYISAL VERİLERDEN YARARLANMA kullanılmıştır.)

ÖRNEK10: Dogmatizm; bir düşünce, bir bilgi kanseridir. Yaşayan, gelişen bir organizmanın en işlek yerinde birden bir katlaşma, bir kabuklaşma... 'Varsın olsun' denir; aldırış edilmez. Ak beden üzerindeki bir ben gibi hoş da gidebilir. Derken kara ben, başlar koca gövdeye ölüm ağlarını germeye. Uyum içinde işleyen organların dengesini bozmaya. (BENZETME kullanılmıştır.)

Soru1. Yüzlerce şiir tanımı vardır. Belki binlerce daha yapılacak. Bu, şiirin güzelliğini, estetiğini, enginliğini gösterir; şiir, öyle bir çırpıda kalıba dökülecek bir kavram değildir. Nitekim Ahmet Haşim: "Şiiri tarif etmek, bülbül üç dirhem eti için öldürmektir." der. Ne kadar şiir, şair; o kadar tanım...

Bu paragrafın anlatımında hangi anlatım tekniği ağır basmaktadır?

- A) Açıklama   B) Tanık gösterme
C) Örneklendirme   D) Karşılaştırma

Soru2. İnsanlığın adım adım ilerlemesini sağlayan şey, kuşkusuz, kişisel kazançların ürün ve buluşların kuşaktan kuşağa aktarılmasıdır. Hayvanlar dünyasında buna benzer bir olay yoktur; eğitim görmüş bir köpek, başka bir köpeği eğitemez.

Bu paragrafın anlatımında hangisi daha ağır basmaktadır?

- A) Kanıtlama   B) Örneklendirme
C) Benzetme   D) Karşılaştırma